

⁶ Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії: Монографія / За ред. І. О. Кресіної. – К.: Логос, 2007. – 316 с. – С. 17–18, 47.

⁷ Сиренко В. Ф. Государство: демократическое, правовое, социальное (Очерки. Дискуссионные вопросы). К: Ин-т гос-ва и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, 2013. – 340 с. – С. 184–185.

⁸ Лантева Л. Е. К вопросу о построении моделей взаимоотношений между обществом и государством // Право и общество: от конфликта к консенсусу: Монография. / Под общ. ред. В. П. Сальникова, Р. А. Ромашова. – СПб.: Санкт-Петербургский университет МВД России, 2004. – 480 с. – С. 76–80.

⁹ Громадянське суспільство в Україні: проблеми становлення / Відп. ред. С. В. Бобровник. – К.: Логос, 1997. – 124 с. – С. 42–43.

¹⁰ Горбатенко В. П. Політичне прогнозування: теорія, методологія, практика: Монографія. – К.: Генеза, 2006. – 400 с. – С. 177–178.

Резюме

Стрельцова О. В. Правові засади взаємовідносин між державою і громадянським суспільством.

У роботі аналізуються правові засади взаємодії держави і громадянського суспільства, виокремлюються принципи такої взаємодії, висвітлюється історична ретроспектива взаємозв'язку та взаємодії суспільства і держави, а також досліджуються складності, суперечності та перспективи процесу становлення громадянського суспільства в сучасній Україні.

Ключові слова: держава, право, громадянське суспільство, середній клас, політичний режим.

Резюме

Стрельцова О. В. Правовые основы взаимоотношений между государством и гражданским обществом.

В работе анализируются правовые основы взаимодействия государства и гражданского общества, выделяются принципы такого взаимодействия, рассматривается историческая ретроспектива взаимосвязи и взаимодействия общества и государства, а также исследуются трудности, противоречия и перспективы процесса становления гражданского общества в современной Украине.

Ключевые слова: государство, право, гражданское общество, средний класс, политический режим.

Summary

Streltsova O. Legal frameworks of cooperation between state and civil society.

This Article stipulates the legal frameworks of co-operation between the state and civil society, principles of such co-operation are distinguished, the historical retrospective view of intercommunication and co-operation of society and state is examined, and also difficulties, contradictions and prospects of becoming of civil society, are investigated in modern Ukraine.

Key words: state, law, civil society, middle class, political mode.

Отримано 17.09.2013

УДК: 341.2;341.231.14

М. М. ТОВТ

Михайло Михайлович Товт, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ МОВНИХ ВІДНОСИН ТА РЕАЛІЗАЦІЇ МОВНИХ ПРАВ У СВІТЛІ ЗАКОНУ 2012 РОКУ

Однією з найбільш вагомих причин регіональних суперечностей в українському суспільстві, полем постійних гострих дискусій і політичної боротьби упродовж усіх років української незалежності залишається питання мови. Результати електоральної підтримки основних політичних сил у країні свідчать про те, що виборці схильні довіряти вирішення своїх соціально-економічних питань насамперед тим політикам, з якими мають солідарність у сфері духовних та культурних уподобань¹. Вищенаведений тезис О. Л. Ковача знаходив своє підтвердження під час практично всіх політичних змагань загальнодержавного масштабу в Україні, будь-то президентські чи парламентські вибори, коли одним із провідних орієнтирів виборчих симпатій було і залишається ставлення відповідних кандидатів чи партій до вирішення мовного питання². На важливості, значимості й проблемності мовного питання та на потребі належного правового регулювання суспільних відносин у мовній сфері наголошується в чисельних документах міжнародних організацій та інституцій. Так, Комісар з прав людини Ради Європи у своїй Доповіді Комітету Міністрів і Парламентській Асамблеї про свій візит до України констатує, що мовне питання має велике значення в Україні. Тому важливо мати набір чітких правил, які регулюватимуть використання мов меншин. Комісар схвально поставив-

ся б до вдосконалення чинного законодавства, це надало б більшої правової певності та сталості існуючим механізмам³. Подібні оцінка і рекомендація надаються і в Третій доповіді щодо України Європейської комісії проти расизму та нетерпимості, в якій рекомендовано українським органам влади забезпечити якомога скоріше прийняття нового закону про мову, що цілком би враховував мовне розмаїття України⁴.

Сутність цього мовного розмаїття демонструємо у таблиці № 1.

Таблиця № 1

Зміни етнонаціонального складу населення за даними переписів населення 1989 і 2001 рр.					З них вважають рідною мову своєї національності
Найбільш чисельні етноси	Тис. осіб 2001 р.	%		Зміни відносно 2001/1989, у %	2001 р. тис. осіб/%
		2001 рік	1989 рік		
Українці	37541,7	77,8	72,7	100,3	31970,7/85,2
Росіяни	8334,1	17,3	22,1	73,4	7993,8/95,9
Білоруси	275,8	0,6	0,9	62,7	54,5/19,8
Молдовани	258,6	0,5	0,6	79,7	181,1/70,0
Кримські татари	248,2	0,5	0,0	у 5,3 раз. більше	228,4/92,0
Болгари	204,6	0,4	0,5	87,5	131,2/64,2
Угорці	156,6	0,3	0,4	96,0	149,4/95,4
Румуни	151,0	0,3	0,3	112,0	138,5/91,7
Поляки	144,1	0,3	0,4	65,8	18,7/12,9
Євреї	103,6	0,2	0,9	21,3	3,3/3,1
Вірмени	99,9	0,2	0,1	у 1,8 раз. більше	50,4/50,4
Греки	91,5	0,2	0,2	92,9	5,8/6,4
Татари	73,3	0,2	0,2	84,4	25,8/35,2
Цигани	47,6	0,1	0,1	99,3	21,2/44,7
Азербайджанці	45,2	0,09	0,07	122,5	23,9/53,0
Грузини	34,2	0,07	0,03	145,5	12,5/36,7
Німці	33,3	0,07	0,07	88,1	4,0/12,2
Гагаузи	31,9	0,07	0,06	100,1	22,8/71,5

Складність і суперечливість мовного ландшафту демонструє таблиця № 2, у якій наведено дані щодо мовних уподобань громадян України різних національностей та здійснено їх групування⁵.

Таблиця № 2

Етномовні групи	кількість осіб	у %
українці, які вважають рідною мовою мову своєї національності	31970728	66,27
етнічні росіяни, які вважають рідною мовою українську	328152	0,68
національні та етнічні меншини, які вважають рідною мовою українську	278588	0,58
ВВАЖАЮТЬ РІДНОЮ МОВОЮ УКРАЇНСЬКУ (ВСЬОГО)	32577468	67,53
росіяни, які вважають рідною мовою мову своєї національності	7993832	16,57
етнічні українці, які вважають рідною мовою російську	5544729	11,49
національні та етнічні меншини, які вважають рідною мовою російську	735109	1,52
ВВАЖАЮТЬ РІДНОЮ МОВОЮ РОСІЙСЬКУ (ВСЬОГО)	14273670	29,59
представники меншин, які вважають рідною мовою мову своєї національності	1129397	2,34
представники меншин, які вважають рідною мовою мову іншої меншості	260367	0,54
ВВАЖАЮТЬ РІДНОЮ МОВОЮ МОВУ МЕНШИН (ВСЬОГО)	1389764	2,88
УКРАЇНА ЗАГАЛОМ	48240902	100

З вищенаведених даних випливає, зокрема, що: кількість осіб, які вважають себе українцями за національністю (близько 78 %) є значно більшою за тих, що державну – українську мову вважають рідною (менше 68 %); водночас кількість громадян, котрі вважають рідною російську мову (майже 30 %) значно перебільшує кількість тих, які вважають себе росіянами за національністю (17,3 %); близько четвертої частини (22,18 %) від загальної чисельності мешканців вважають себе належними до однієї з національних меншин, але у мовному відношенні майже кожний третій (32,47 %) належить до певної меншини; носії української та російської мов разом становлять 97,12 % усього населення України.

Мовна строкатість України проявляється, зокрема, й у тому, що у значній кількості регіонів* проживають відносно численні представники мовних меншин. Так, у 13 з 27 адміністративних одиниць кількість осіб, які вважають рідною російську мову, перевищує 10 %. Вище цього процентного співвідношення кількість угорсько-комовних громадян у Закарпатській, румуномовних у Чернівецькій та громадян, які визнають за рідну мову кримськотатарську в Кримській Автономії. Разом із тим, найбільш чисельні мовні меншини демонструють суттєву регіональну сконцентрованість. Так, під час перепису населення 2001 р. встановлено, що 98,1 % кримських татар проживає на Кримському півострові, а 96,8 % угорців – у Закарпатській, 86,5 % гагаузів та 73,3 % болгар – в Одеській, 84,7 % греків – у Донецькій, а 75,9 % румун – у Чернівецькій областях.

Поряд із наведеним вище етномовним розмаїттям головна особливість мовної ситуації України полягає у площині українсько-російської двомовності. Адже, як випливає із вищенаведених статистичних даних та доведено вітчизняними дослідниками⁶, українську мову вважають рідною 67,5 % населення, для 29,6 % рідною є російська, для 2,5 % – інші мови. У сільській місцевості питома вага населення, яке вважає рідною мовою українську, досягає 85,8 % (російську – 9,5 %), у міських поселеннях становить 58,5 % (відповідно 39,5 %). У 4 із 27 регіонів України респонденти вважають рідною переважно російську мову (м. Севастополь, Автономна Республіка Крим, Донецька та Луганська області), у трьох регіонах (Запорізька, Одеська та Харківська області) кількість осіб із рідною українською та російською мовами приблизно однакова, понад дві третини населення решти двадцяти регіонів вважають рідною українську мову. На Житомирщині, Хмельниччині та в семи західних областях питома вага осіб, для яких рідною є українська мова, вища за частку українців, тоді як у усіх інших регіонах спостерігається зворотна ситуація.

Вищенаведені та низка інших чинників детермінують ті проблеми і завдання, які вимагають свого вирішення та розв'язання при правовому регулюванні суспільних відносин у сфері етномовних відносин в Україні.

Саме на розв'язання вищенаведених завдань націлено прийнятті Верховною Радою України 3 липня 2012 р. Закон України «Про засади державної мовної політики»⁷ (далі – Закон про мови), який суттєво змінив правові принципи і механізми регулювання суспільних відносин у цій сфері. На відміну від масиву чинних національних і міжнародних документів, що регулюють цю сферу, які здебільше характеризуються загальністю, рамковістю формулювання нормативного тексту, вказаний документ передбачає встановлення якомога більш чітких і конкретних правил щодо визначення адресатів, території – географічних меж, умов і механізмів застосування, а також визначення обов'язків органів влади щодо забезпечення реалізації передбачених прав.

Це здійснюється таким чином, що:

– поряд із встановленням правових принципів, на яких ґрунтуватиметься державна мовна політика, передусім на принципі мовного самовизначення особи, як невід'ємного права людини (ст. 3 Закону), а також на принципах: вільного використання мов, зміцнення статусу державної мови (преамбула); визнання і всебічного розвитку української мови як державної і гарантування вільного розвитку регіональних мов або мов меншин; визнання всіх мов, які традиційно використовуються в межах держави чи її певної території, національним надбанням, недопущення привілеїв чи обмежень за мовними ознаками;

– узагальненим визначенням завдання держави у сприянні використанню регіональних мов або мов меншин в усній і письмовій формі у сфері освіти, в засобах масової інформації і створення можливості для їх використання у діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, в судочинстві, в економічній та соціальній діяльності, при проведенні культурних заходів, а також в інших сферах суспільного життя в межах території, на яких такі мови використовуються, та з урахуванням стану кожної мови (ст. 5 Закону), текст документа містить норми, які мають завданням:

1) забезпечення коректного застосування його приписів. До таких, зокрема, належить:

– чітка й однозначна дефініція вживаних термінів, таких як: державна мова, мовна група, мовна меншина, регіональна мовна група, регіон, регіональна мова або мова меншин, територія, на якій поширена регіональна мова, рідна мова, мова національної меншини (ст. 1);

– встановлення власного пріоритету (Закону України «Про засади державної мовної політики») перед іншими актами, законами України при встановленні порядку використання мов (ст. 4);

– надання вичерпного переліку мов, які відповідно до цього Закону віднесені до регіональних мов або мов меншин (ст. 7);

– гарантування захисту передбачених прав у адміністративних і судових органах (ст. 8);

2) встановлення належних критеріїв, умов, процедур та механізмів забезпечення і захисту реалізації передбачених прав, зокрема:

* Відповідно до Конституції України (ст.ст. 132, 133) до складу України входять Автономна Республіка Крим і 24 області, а також міста Київ та Севастополь, які мають спеціальний статус.

2.1. Щодо обов'язковості чи/або можливості застосування заходів, спрямованих на використання поряд з державною українською мовою регіональних мов або мов меншин у роботі органів влади, в економічній і соціальній діяльності, а також в утворенні і поданні топонімів. Законом про мови встановлено критерій наявності 10 % і більше частки жителів на відповідній території. Встановлено також, що за рішенням місцевої ради або внаслідок збору підписів 10 % мешканців з цього питання такі заходи можуть бути застосовані і до мов, носії яких становлять менше 10 % (ст. 7). При цьому:

– окремі з передбачених заходів застосовуються «автоматично» від моменту набуття чинності Закону про мови. До таких належать, зокрема: офіційне публікування регіональною мовою актів місцевих органів державної влади і органів місцевого самоврядування (ст. 10); надання послуг такими мовами відвідувачам органів влади та відповідей на письмові заяви, які надійшли відповідною мовою меншини (ст. 11), вивчення мови меншини у загальних середніх навчальних закладах (ч. 7 ст. 20); відтворення топонімів регіональною мовою тощо;

– застосування інших заходів залежатиме від волі (рішення) місцевих рад. До таких належать, зокрема: застосування регіональної мови в роботі, діловодстві і документації місцевих органів влади; використання регіональної мови у роботі конференцій, зборів та інших офіційних зібрань; при розповсюдженні текстів офіційних оголошень, повідомлень, а також при виконанні найменувань органів влади, написів на їх печатках, штампях, офіційних бланках тощо (ч. 1, 4, 5, 6 ст. 11);

2.2. Залежно від волі, наміру, рішення заінтересованих осіб (фізичних чи юридичних) вирішуються, зокрема: питання визначення мови матеріалів передвиборчої агітації (ч. 5 ст. 12); внесення мовою меншини відомостей про власника у паспорт громадянина України та інші документи, що посвідчують особу, а також виконання двома мовами (державною і мовою меншини) документа про освіту, отриману в навчальному закладі з навчанням відповідною мовою (ст. 13); здійснення, за згодою сторін, судочинства (ст. 14) та отримання освіти відповідною мовою (ст. 20); вибір мови реклами, маркування товарів (ст. 26) тощо.

Таким чином, Законом встановлено триступеневий механізм, за якого перший, мінімальний обсяг заохочувальних і підтримуючих заходів застосовується в обов'язковому порядку відповідно до результатів перепису населення і незалежно від волі органів місцевого самоврядування та/або громадян. Другий, у міру та в обсязі, залежному від рішення (волі) представницького органу відповідної адміністративної територіальної утворення. А третій – залежно від волі громадянина (громадян).

Така триступеневість створює умови для врахування конкретного становища відповідної мови на відповідній території, адже рішення місцевої ради на користь застосування більш значущих заходів щодо використання певної регіональної мови або мови меншини апіорі можливе за наявності більшості таких депутатів, які цього бажають – що, як правило, обумовлене наявністю більшості осіб, належних до відповідної мовної групи у середовищі відповідної територіальної громади та бажанням цієї більшості користуватися наданими законом можливостями. І, що, напевно, є найбільш важливим з огляду на дотримання принципу мовного самовизначення – це наділення громадянина правом на власний розсуд визначати, яку мову (мови) він визнає за рідну і в якому обсязі користуватися правами, що випливають із цього.

Нормативний текст поряд із встановленням суб'єктивних прав носіїв мов стигить також конкретні приписи щодо об'єктивних зобов'язань органів влади і їх посадових осіб про забезпечення реалізації цих прав. Зокрема, ст. 31 організація виконання цього Закону покладається на Кабінет Міністрів України, центральні й місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Нормативним текстом Закону чітко встановлено, що обов'язки органів влади виникають залежності як від суб'єктивного чинника – у результаті запиту чи звернення осіб, так і з об'єктивних обставин, а саме: на підставі результатів перепису населення. Тому прикінцевими положеннями документа передбачено обов'язок для центрального органу виконавчої влади у галузі статистики і для його територіальних органів у тримісячний термін з часу набуття чинності цього Закону забезпечити відповідні місцеві ради даними Всеукраїнського перепису населення про мовний склад мешканців відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Але не зважаючи на вищенаведені, положення спрямовані на усунення різного тлумачення нормативних приписів, вже більш ніж річний термін запровадження Закону про мови свідчить про неабиякий різнобій його інтерпретацій місцевими органами влади. Крайні позиції у підходах до виконання Закону демонструють місцеві ради східних і південних та західних областей України.

Так, наприклад, Донецька обласна рада була однією з найоперативніших: своє Рішення⁸ стосовно реалізації Закону про мови прийняла вже на шостий день після набуття ним чинності, демонструючи фактичну однаковість – із 118 присутніх це рішення підтримали своїми голосами 117 депутатів. У документі обласний представницький орган намагався охопити всі можливості й випадки, передбачені законом для застосування регіональної мови, зокрема: «Інформувати жителів Донецької області про те, що відповідно до ст. 7 Закону України «Про основи державної мовної політики», на підставі даних Всеукраїнського перепису населення 2001 року про мовний склад населення, російська мова в Донецькій області є регіональною мовою, на яку поширюються передбачені Законом заходи щодо її розвитку, використання і захисту» (п. 1 Постанови).

У подальшому обласна рада доручила обласній державній адміністрації інформувати обласну раду про застосування у містах, селищах, селах області регіональних мов та розробити регіональну програму розвитку регіональних мов (п. 2). А також рекомендувала місцевим радам розглянути на своїх засіданнях питання, пов'язані з реалізацією Закону про мови, і прийняти рішення щодо: застосування на відповідних територіях регіональних мов та мов меншин; прийняття державною мовою або іншою мовою, яка визнана на даній

території регіональною, актів органів місцевого самоврядування; використання у роботі, діловодстві та документації поряд з державною мовою й іншої мови; забезпечення на відповідних територіях, де розповсюджена регіональна мова, спілкування з відвідувачами, які користуються регіональною мовою, цією регіональною мовою; забезпечення реалізації громадянами права на отримання освіти державною мовою, або мовою яка, є регіональною на відповідній території; забезпечення розповсюдження офіційної інформації про діяльність органів місцевого самоврядування державною мовою та іншими мовами, які є регіональними на відповідних територіях, а також, у визначених Законом випадках, забезпечення автентичних перекладів державною мовою.

Повну протилежність наведеного вище демонструвала низка регіональних і місцевих представницьких органів західних регіонів. Наприклад, депутати Тернопільської обласної ради з тією же оперативністю й одноставністю, як і їх донецькі колеги, у своєму рішенні «Питання функціонування Закону України «Про засади державної мовної політики» на території Тернопільської області»⁹ постановили: «Визнати таким, що не має жодних правових наслідків на території Тернопільської області, прийнятий Верховною Радою України з численними порушеннями Конституції України та Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» та підписаний Президентом України Віктором Януковичем з порушенням статті 10 Конституції України Закон України «Про засади державної мовної політики» від 3 липня 2012 року (№ 5029-VI)». Органам місцевого самоврядування області було рекомендовано при здійсненні повноважень у сфері застосування мов керуватися даним рішенням, а не Законом про мови. Подібні рішення були прийняті Львівською та Івано-Франківською обласними радами і низкою місцевих рад цих областей. Не вдаючись до аналізу правомірності та юридичних наслідків таких актів, зазначимо ту парадоксальність, що такі рішення приймалися виключно лише тими регіональними і місцевими представницькими органами регіонів та населених пунктів, історична доля яких склалася так, що нині на території жодного з них кількість представників будь-якої мовної меншини не досягає передбаченого Законом про мови рівня, що означало б визнання за нею «статусу регіональної». Тобто, такими органами, на діяльність яких не розповсюджується жоден з обов'язкових для місцевих органів влади приписів, і на які, крім тих, що впливають з індивідуальних прав громадян (виконання яких залежить від волі, наміру осіб, а не органів влади (див. вище п. 2.2), Законом про мови не покладено жодних обов'язків.

Крім вище зазначених, у різних регіонах України місцевими радами схвалювалися (схвалюються) різні за стилем викладання, форматом, змістовним наповненням рішення щодо виконання (або невиконання) Закону про мови на підвідомчій відповідній раді території. У Закарпатській області активно ці процеси відбувалися (відбуваються) щодо угорської та румунських мов. Прийняті першими в області з цього питання рішення відповідно Берегівською міською¹⁰ та Берегівською районною¹¹ радами стосовно угорської мови стали певною мірою типовими, зразковими для місцевих і, відповідно, районних рад в області. Стислий огляд цих документів наведемо нижче.

Так, у преамбулі документа Берегівської міської ради констатується, що окремі положення Закону України «Про засади державної політики» на території міста Берегово вже реалізовані відповідно до чинного на час набуття Закону про мови законодавства України, зокрема: публічні акти Берегівської міської ради та виконавчого комітету приймаються державною мовою та публікуються державною мовою і регіональною (угорською) мовами; відвідувачам органів місцевого самоврядування послуги надаються державною мовою та регіональною (угорською); забезпечується вільний вибір мови навчання державною мовою і регіональною або мовою меншин (угорською та російською мовами); оголошення і супровід інших культурних заходів здійснюється державною мовою, регіональною або мовами меншин; міська газета «Берегово» видається державною мовою та регіональною (угорською); топоніми назв вулиць та інше, поруч із державною мовою, відтворюються регіональною (угорською). У констатуючій частині документа міська рада заявляє про врахування статистичних даних мовного складу населення, відповідно до яких кількість осіб – носіїв угорської мови є достатнім для того, щоб відповідно до ст. 7 Закону про мови застосувати до цієї мови заходи, спрямовані на використання її як регіональної мови. А власним виконавчим органам наказує здійснити, зокрема, заходи щодо: забезпечення виготовлення надписів на офіційних бланках, печатках, штампах, табличках Берегівської міської ради поряд з державною мовою і регіональною (угорською) мовою; використовувати угорську мову поряд з державною мовою в місті при виготовленні табличок та вказівників. А для реалізації державної гарантії щодо надання послуг державною та регіональною мовою при доборі службових кадрів враховувати володіння претендентами цими мовами. Міська рада підготувала також розпорядження про підготовку належних змін та доповнень до свого регламенту.

Берегівська районна рада у своєму рішенні після констатації факту мовного складу населення розпорядилася про внесення необхідних для виконання вимог Закону про мови змін до регламенту своєї роботи, зокрема щодо забезпечення, у разі необхідності, синхронного перекладу виступів учасників пленарних засідань ради та стосовно опублікування своїх рішень нормативно-правового характеру українською та угорською мовами. Районні депутати розпорядилися також про внесення належних змін до розпорядчих документів, які регламентують діяльність виконавчого апарату районної ради, зокрема щодо надання можливості використання поряд з державною мовою угорської мови: а) в роботі, діловодстві і документації виконавчого апарату районної ради; б) у роботі сесій районної ради, конференцій, зборів та інших офіційних зібрань, які організовуються виконавчим апаратом ради із забезпеченням у разі необхідності відповідного перекладу; в) при розповсюдженні текстів офіційних оголошень, повідомлень виконавчим апаратом районної ради; г) при

виконанні найменування Берегівської районної ради та її виконавчого апарату, написи на їх печатках, штампах, штемпелях, офіційних бланках і табличках; д) при виготовленні друкованої продукції службового та ужиткового користування (бланки, форми тощо), що розповсюджується виконавчим апаратом районної ради. У цьому рішенні районна рада рекомендувала селищній і сільським радам розглянути питання щодо застосування Закону про мови на своїх територіях.

Вищенаведений огляд різноманітних, різномістовних рішень окремих представницьких органів самоврядування дає нам підстави зробити висновок про цілковиту еkleктичність виконання місцевими органами влади Закону про мови, що є неприпустимим явищем у демократичній правовій державі, якою Україна себе проголосила з моменту набуття незалежності й підтвердила це в своїй Конституції.

Напевно, з огляду на заполітизованість мовного питання, діаметрально і радикально відмінну позицію місцевих еліт різних регіонів до цього, з метою уникнення «зайвих» конфліктів, з боку центральних органів виконавчої влади, зокрема Кабінету Міністрів України та відповідального за регулювання в мовній царині Міністерства культури України практично відсутня будь-яка координація дій органів місцевої виконавчої влади щодо належного уніфікованого виконання вимог названого Закону. Принаймні, у процесі здійснення цього дослідження автору не вдалося віднайти документ, який би спростовував таке твердження. Тому створюється враження, що реалізація його норм віддана на «факультатив» місцевих органів влади, що декому може уявитися проявом демократизму в формі розширення можливостей місцевого і регіонального самоврядування. Але, на нашу думку, це є нічим іншим, як спасуванням органів державної влади та їх керівників перед однією зі складних проблем та виклику сьогодення. А таке вибіркоче застосування місцевими органами конституційного принципу законності, яке продемонстровано на вищенаведених прикладах, у такій чутливій сфері, як мовні взаємини, призводить до подальшого віддалення суспільства від ідеалів правової держави. І незважаючи на всі позитивні риси та переваги Закону про мови, несе в собі загрозу загострення міжетнічного, міжрегіонального протистояння.

¹ Етнополітичні процеси в Україні: регіональні особливості / Кол. монографія за ред. Левинця Ю., Панчука М., Войновича В. та ін. – К., 2011. – С. 291.

² Там само. С. 287–293.

³ Доповідь комісара з прав людини Томаса Хамменберга про його візит до України з 10 по 17 грудня 2006 р. Комітету Міністрів і Парламентській Асамблеї. – Страсбург, 26 вересня 2007 р. // Док: CommDH(2007)15 § 72. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CommDH\(2007\)15&Language=lanUkrainian&Ver=original&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CommDH(2007)15&Language=lanUkrainian&Ver=original&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679)

⁴ Третій доповіді по Україні Європейської комісії проти расизму та нетерпимості. – Страсбург 12 лютого 2008 р. // Док: CRI(2008)4. § 16. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/ukraine/UKR-CьC-III-2008-4-UKR.pdf>

⁵ Мельник С., Черничко С. Етнічне та мовне розмаїття України // Аналітичний огляд ситуації. – Ужгород, 2010. – С. 17.

⁶ Власенко Н. Перший Всеукраїнський перепис населення: історичні, методологічні, соціальні, економічні, етнічні аспекти [Курас І. (наук. ред.), Пірожек С. (наук. ред.)] офіц. вид. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 560 с.

⁷ Закону України «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012 № 5029-VI ВВР, 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88 / Набув чинності 10.08.2012 р. – Газета «Голос України» № 146 (5396) 10 серпня 2012 р.

⁸ Рішення Донецького обласного совета «О реализации Закона Украины «Об основах государственной языковой политики в Донецкой области» от 16.08.2012 г. № 6/14-346. // Електронний ресурс. режим доступу: http://sovet.donbass.com/?lang=ru&sec=02.01&iface=Public&cmd=solut_sess_3&args=session:84

⁹ Рішення шостого пленарного засідання сорок третьої сесії Тернопільської обласної ради п'ятого скликання № 1405 від 16 серпня 2012 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.obl-rada.te.ua/dokumenty/rishennya-sesij-oblasnoji-rady/rishennya-43-sesiyi-rishennya-sesij-oblasnoji-rady>

¹⁰ Рішення Вісімнадцятої сесії Берегівської міської ради VI скликання № 934 від 07.09.2012 р. «Про реалізацію окремих норм закону України «Про засади державної мовної політики» на території міста Берегово». // Повний текст доступний зокрема на електронному ресурсі: <http://www.mukachevo.net/UA/News/view/61859>

¹² Рішення дев'ятої сесії Берегівської районної ради VI скликання № 188 від 18.09.2012 р. «Про реалізацію заходів передбачених Законом України «Про засади державної мовної політики» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://beregvidek.eu/files/rish_5_realiz_movnoi_polituku.pdf

Резюме

Товт М. М. Деякі аспекти регулювання мовних відносин та реалізації мовних прав у світлі Закону 2012 року.

У праці розглядаються питання мовної ситуації та мовних взаємин в Україні та дається характеристика Закону України «Про засади державної мовної політики» 2012 року. На конкретних прикладах аналізуються регіональні й інші особливості виконання місцевими органами представницької влади цього Закону. Автор доходить висновку, що та еkleктичність, яка характеризує реалізацію на місцевому рівні цього законодавчого акта, призводить до віддалення суспільства нашої країни від ідеалів правової держави, і незважаючи на всі позитивні риси та переваги Закону про мови, несе в собою загрозу загострення міжетнічного, міжрегіонального протистояння.

Ключові слова: мова, регіональні мови або мови меншин, мовна ситуація, мовні відносини, регулювання мовних відносин.

Резюме

Товт М. М. Некоторые аспекты регулирования языковых отношений и реализации языковых прав в свете Закона 2012 года.

В работе рассматриваются вопросы языковой ситуации и языковых взаимоотношений в Украине и дается характеристика Закона Украины «Об основах государственной языковой политики» 2012 года. На конкретных примерах анализируются региональные и иные особенности исполнения местными органами представительской власти этого Закона. Автор приходит к выводу о том, что эклектичность, характерная для реализации местными органами власти этого законодательного акта, приводит к отдалению общества от идеалов правового государства, и невзирая на все позитивные черты и преимущества Закона о языках, несет в себе угрозу заострения межэтнического, межрегионального противостояния.

Ключевые слова: язык, региональные языки или языки меньшинств, языковая ситуация, языковые отношения, регулирование языковых отношений.

Summary

Tovt M. M. Some aspects of the regulation of linguistic relations and implementation of language rights in the light of the Law of Ukraine from 2012.

In the work deals with the language situation and language relations in Ukraine and describes the Law of Ukraine “On the principles of state language policy” from 2012. On real cases analyzed regional and other performance features local representative authorities during execution of this Act. The author concludes that eclecticism that characterizes the implementation at local level of this act leads to the separation of society from the ideals of state of law, and despite all the positive features and advantages of the Law about the languages, carries a risk of exacerbation of inter-regional conflict.

Key words: language, regional or minority languages, the language situation, languages’ relations, regulation of languages’ relations.

Отримано 16.09.2013

УДК 341.231.14

В. Г. ТРЕТЬЯКОВА

Вікторія Григорівна Третьякова, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент, доцент Університету сучасних знань, заслужений юрист України

ПРО МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРІОРИТЕТНОСТІ ЗАХИСТУ БІОЕТИЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

10 грудня 1948 р. – дата прийняття Генеральною асамблеєю ООН Загальної декларації прав людини¹ і проголошення цієї дати міжнародним Днем людини стало визначною подією в життєдіяльності суспільства, оскільки ознаменувало собою і народження провідного міжнародно-правового інституту – інституту прав людини. При цьому центральне місце серед усіх цих прав посіли ті, які ми можемо сьогодні назвати «біоетичними», а саме: право кожної людини на життя, охорону здоров’я, повагу до її гідності, честі, на недоторканність і особисту автономію. Тобто, цей день можна назвати днем народження міжнародного інституту біоетичних прав людини.

Закарбовані у нормативно-правовому акті глобального рівня правила поведінки з людиною, зокрема повага до її гідності, життя та здоров’я, особистої автономії, були визнані основними міжнародними стандартами прав людини, які у силу їх змісту та значущості суспільство і кожна держава мають визнавати у якості пріоритетних, а отже – гарантувати, забезпечувати і захищати насамперед.

Загальнообов’язковість і універсальність зазначених «біоетичних» міжнародних стандартів прав людини підтвердили на всесвітній конференції з прав людини (Відень, 1993 р.) представники 171 держави, в тому числі й Україна, визнавши, що їх виконання є важливим чинником існування демократичного суспільства у будь-якій країні. Проголошені згаданою вище Загальною декларацією прав людини міжнародні біоетико-правові стандарти були імплементовані до конституцій усіх демократичних країн світу і гарантували на території цих країн кожній людині захист усіх проголошених Декларацією біоетичних прав та свобод.

Прагнення розбудувати саме «біоетичне» громадянське суспільство та соціальні й правові держави на засадах верховенства права спонукали усі демократичні країни у своїх конституціях визнати людину «найвищою соціальною цінністю» і проголосити зобов’язання держав щодо забезпечення біоетичних прав та свобод людини у першочерговому порядку.

Саме біоетичні проблеми слугували підставою для прийняття у післявоєнний період програмних правових міжнародних та регіональних документів, у яких було сформульовано основні біоетичні принципи та міжнародні й регіональні біоетичні стандарти забезпечення та захисту прав людини.